

Dames en heren,

Hartelijk dank allereerst Frey en Frank voor de gelegenheid om vandaag bij de opening van de tentoonstelling "Human Chain" te mogen spreken en in mijn speech iets meer achtergrond te mogen geven van onze motivatie en drijfveren om kunst te verzamelen in het algemeen en tekeningen van deze drie kunstenaars Mirna Limon, Nicole Schulze en Arno Kramer in het bijzonder.

Mijn naam is Arnoud Braat en ik spreek hier mede namens mijn partner Jeanne Hoppenbrouwers. Samen zijn wij al vanaf het midden van de jaren '80 liefhebbers van kunst. In het bijzonder hebben wij veel passie met tekenkunst en grafiek.

Nu zijn wij meestal enigszins terughoudend voor wat betreft informatie over ons verzamelen. Wij voelen dit als ons privé domein en beschouwen dit niet als gemeengoed. In het boek van Renee Steenberg over kunstverzamelaars wordt de volgende definitie van verzamelen gegeven: **"een verzamelaar is iemand die meer kunstvoorwerpen heeft dan hij zelf kan ophangen. Mensen die aan deze definitie beantwoorden treden doorgaans niet erg op de voorgrond"**. Binnen deze definitie passen wij - zoals veel Nederlanders - al heel snel, wanneer wij rekening houden met de grootte van onze woning enerzijds en ons vrij beschikbaar vermogen om aan kunst te kunnen besteden anderzijds. Wat wij in ieder geval gemeen hebben met de categorie "verzamelaars" is een grote passie voor met name tekenkunst. Een kunstliefde, die met de jaren nog steeds toeneemt en soms zelfs "verslavend" wil werken. Met een aantal kunstenaars hebben wij in de loop der jaren ook een vriendschapsrelatie opgebouwd.

Kunstbeleving is een belangrijke activiteit in ons leven geworden. Kunst maakt ons leven rijker, geeft ons leven meer diepgang, laat ons regelmatig nieuwe avonturen beleven. Kunst zien, kunst kijken en over kunst lezen doet ons bewuster denken aan en vooral ook kritisch nadenken over de zin van ons bestaan, de invulling van de wereld en de maatschappij waarin wij nu leven en straks onze (klein)kinderen moeten leven. Kunstbeleving is met andere woorden één van onze levensdoelen geworden en kunst verzamelen is uitgegroeid tot een volwaardige hobby.

Wij zien, voelen en beleven kunstwerken graag in onze directe omgeving thuis (vandaar toch een kleine verzameldrang), maar ook buitenshuis. Wij bezoeken regelmatig musea, galleries, kunstbeurzen, speciale kunstevenementen en exposities in binnen- en buitenland (o.a. Art Rotterdam, Kunst Rai, Tefaf, Documenta, Manifest en vele Biennales, om enkele voorbeelden te noemen). Ook tijdens onze reizen in Europa en naar niet-Westerse culturen (o.a. Indonesië, China, Mexico, Japan) besteden wij veel tijd aan kunstkijken. Met name de tekenkunst - die in veel culturen al vroeg uitgeoefend werd door ambachtslieden - vervult in dit proces van kennisverrijking en bewustwording voor ons een belangrijke rol en is soms motief voor aanschaf van een prent of tekening.

Wij ervaren dat het resultaat van onze spontane waarneming van een tekening én de vorming van een esthetisch oordeel er over vaak doorslaggevend is voor het wel/niet in je directe omgeving willen tonen van deze tekening.

Het tentoonstellen van de tekeningen thuis geeft ons regelmatig momenten van nieuwsgierigheid, van ontdekking, van verbazing, van verwondering, van bezinning, maar vooral van kijkgenot. Soms ook momenten van discussie, van irritatie, van onbegrip, maar tot nu toe heeft een aangekochte tekening nog nimmer een onderlinge ruzie veroorzaakt of tot ernstige negatieve spanningen tussen ons geleid.

Belangrijk criterium voor aankoop door ons is ook, dat de kunstenaar en de tekening ons beiden moet aanspreken, prikkelen, triggeren en voldoende spanning, emotie en genoeg moet opwekken. Vanzelfsprekend binnen marges en nuances, die voor ieder van ons gelden. Meestal slagen wij er spontaan in om van een kunstenaar **díe** tekeningen te selecteren, die ons gemeenschappelijk "raken" en waarmee wij ons beiden kunnen identificeren.

"Mooi" is daarbij niet altijd doorslaggevende voorwaarde tot aankoop. De tekening moet naar onze beleving allereerst inhoudelijk kwalitatief goed in elkaar steken: het plaatjesgehalte (het figuratieve) hoeft niet altijd hoog te zijn... abstractie is voor ons vaak zeker zo belangrijk. De combinatie figuratief/abstract is - denken wij - misschien wel dé rode draad, die in onze verzameling van tekeningen is waar te nemen.

Eerst midden jaren '80 is bij mij persoonlijk de belangstelling voor kunst en ook tekenkunst zichtbaar gerijpt. Dit mede onder invloed van mijn partner, die cultuur pedagogiek en kunstgeschiedenis studeerde in Amsterdam alsmede onder invloed van mijn zakelijke collega Frits Becht, die in die tijd al een verwoed verzamelaar van moderne kunst was (pop-art, minimal art, abstract-expressionisme, etc). Twee belangrijke bronnen van inspiratie voor mij! Het was dus niet verwonderlijk, dat mijn passie voor de kunst in deze periode sterk geactiveerd werd. Zo intensief zelfs, dat ik nu de colleges kunstgeschiedenis ben gaan volgen aan de Radboud universiteit in Nijmegen.

Ik herinner mij nog, dat onze eerste gekochte tekeningen in 1987 van Ben Akkerman waren (abstract-geometrisch werk: tekeningen met rechte lijnen en geometrische patronen; heel fijnzinnig). Daarna volgden tekeningen van Berend Hoekstra (bijen), Frank van Hemert (zonnebloemen) en Erik Andriess (amaryllissen). Alle drie komen met hun werken in die periode bij mij over als "colorist" (veel kleurgebruik en méér accent op figuratief dan op abstract). In deze periode volgden ook enkele tekeningen van Hilarius Hofstede (realistisch, maar door zijn compilaties toch enigszins abstract uitgewerkt) en Joseph Semah (méér abstract - geometrische vormgeving met sterk Joodse thema's en daardoor moeilijk interpreteerbaar, maar wel uitdagend).

In 1997 kwamen wij voor het eerst in contact met Arno Kramer - toen naast zelfstandig kunstenaar ook docent aan de AKI in Enschede. Wij ontmoetten Arno tijdens zijn expositie SO/ZO Tekeningen 1972 - 1997 in het toenmalige Van Reekum museum in Apeldoorn.

Ik zie nog - qua effect enigszins vergelijkbaar met de opstelling hier vandaag - aan een zijde van de zaal één grote wand met circa 20 tekeningen van Arno. Wij vielen spontaan voor een viertal tekeningen met - op het eerste gezicht - beelden van een 'jurk', 'óren', 'handen/oor' en een 'rood raster/voet'

Tekeningen, die - in onze beoordeling - allereerst heel kundig getekend zijn en in mooie zachte pastelkleuren uitgevoerd. Maar ook beelden, die direct spontaan vele vragen bij ons oproepen en nog oproepen, zoals:

- wat zou Arno via dit jurkje willen vertellen aan ons? een jeugdherinnering, de beleving van een communiefeest?
- wat is de bedoeling van de oren? moeten we ergens naar gaan luisteren? zijn het soms dovemansoren, etc.
- waarom hangen die voeten zo te bengelen? willen zij tegen iemand of iets aan trappen?, etc.

Veel vragen dus die de tekeningen juist zo boeiend en intrigerend maken om thuis vaker te zien.

Arno schreef zelf over deze expositie, waarvan werken eerder ook al tentoongesteld waren in Diepenheim in de expositie "Plaatsen en Passages" in 1991. Ik citeer:

De tekeningen, die ik maak herbergen nog al eens geheimen, ook voor mij. Al die beelden vertellen in hun raadselachtigheid iets over de houding die ik ooit tot allerlei dingen onderweg heb aangenomen. Maar in de tekeningen waarin ik ze onderbreng, moeten ze - als beeld - op zichzelf kunnen staan. Elk oorspronkelijk beeld heeft iets van een geheimplaats." (Dit laatste woord werd door Arno ook bestempeld als van eigen makelij (een neologisme).

Hierna hebben wij bij regelmaat nieuwe tekeningen van Arno aan onze verzameling toegevoegd: o.a. tekeningen met de motieven van een torso, figuur, kop, kralenketting, haas, ree, etc.). Ja, zelfs twee wandvullende tekeningen:

* in 2004 een landschapstekening (aquarel, houtskool en pastel op papier van 1.60 bij 2.80 meter uit 2003), onderdeel van de expositie "Survey" in het Kunstcentrum in Hengelo

* in 2005 een landschapstekening (aquarel, houtskool en pastel op papier van 3.60 bij 2.00 meter, eveneens uit 2003, waarbij de nadruk heel specifiek op het Ierse landschap ligt, met een doorkijk naar de Atlantische oceaan en met in de heuvels in dunne lijnen, omgeven door "waterige" golvende transparante penseelstreken, het lichaam van een vrouw - vaag zichtbaar -, maar toch scherp getekend. De hele tekening is in mooie pastelkleuren uitgevoerd. Deze tekening vinden wij een topstuk uit het oeuvre van Arno: een zeer poëtische tekening, mede door de associaties met het Ierse landschap - en voor Arno ook met de Ierse poëzie - van de mythologische Ring of Kerry, die wij ook bewonderd hebben, toen wij deze plek en het atelier van Arno daar hebben bezocht. De poëtische beleving van deze tekening wordt bij ons nog extra versterkt, als wij teruglezen in Arno's mijmeringen, ervaringen en -

gevoelens vanuit zijn atelier, waarvan hij ons via de email toen ook mededeelzaam maakte. het was dus ook niet onverwacht, dat wij bij de aanbouw van onze woning rekening hebben gehouden met de extra grote wand.

De combinatie van

figuratief - de bij het eerste contact herkenbare beelden uit de werkelijkheid (jurk, torso, handen, voeten, oor, haas, ree)

én

abstract - de meer schematische en geometrische vormen (rasters., patronen, vlekken)

zijn volgens ons **dé handtekening, de postzegel, het kenmerk van Arno Kramer**

Het is deze combinatie, die zowel in zijn kleine als grote tekeningen spanning, weerstand, ogenschijnlijk conflict en emotie oproept en zorgt voor discussie en multi-interpretatie. Maar als de tekeningen thuis weer een poos aan de muur hangen geven zij door hun uitwerking en kleurgebruik ook associaties met en gevoelens van *rust, ontspanning, mystiek, poëtisch, lyrisch, lieflijkheid, tederheid, geborgenheid, evenwicht, harmonie, openheid, vrijheid, transparantie, etc.* Voor mij eigenlijk allemaal sterk positieve associaties.

De ontstane realiteit – het al tekenend ontstane beeld - wordt in mijn beleving door de houding, de attitude van Arno Kramer nooit bedreigend of hard in beeld uitgewerkt (hoogstens impliciet angeduid)tenzij ik in zijn laatste tekeningen toch een verandering in zijn attitude denk waar te nemen.

In zijn laatste tekeningen - waarvan ook aantal in deze expositie opgehangen- wordt zwart zeer dominant toegepast in combinatie met constructivistische elementen. De tekeningen komen mede hierdoor - vind ik - wel krachtiger over. Mijn interpretaties hierbij duiden dan eerder op het huidige "negatieve", pessimistische" klimaat in onze huidige maatschappij, waar doemdenken en frustraties vanwege bezuinigingen de boventoon voeren, zeker in de media.

Deze interpretaties doen evenwel niets af aan het esthetisch oordeel over deze laatste tekeningen. Bij mij roepen deze tekeningen door hun abstractie meer contrasten op in termen van: confrontatie tegenover herkenning of onbelans tegenover harmonie of actie tegenover berusting.

Tot zover mijn (onze) bespiegeling bij de tekeningen van Arno Kramer.

Afgelopen jaar hebben wij ook onze eerste tekening gekocht van Mirna Limon tijdens haar expositie in het Paviljoen van de Art Rotterdam.

Voor een korte achtergrond van Mirna citeer ik uit diverse bronnen op internet:

Mirna is opgeleid aan de ArtEZ hogeschool voor de kunsten te Enschede en afgestudeerd in 2007 richting beeldhouwen. Ze maakt objecten en tekeningen. Als docent tekenen/schilderen bij Crea (Centrum voor Kunsteducatie in Hengelo) brengt ze haar passie over in schoolprojecten, cursussen als tekenen en schilderen, aquarelleren, hout en metaal. Plezier en aandacht in wat je doet, vindt ze belangrijk.

Het plezierige van doceren is onder meer het contact met mensen, zegt Mirna Limon. Want in het atelier kan het soms best eenzaam zijn. Mijn atelier is een soort heiligdom, waarin ik iets tot stand kan brengen wat het dagelijkse leven overstijgt.

Ons werk uit 2011 is 'Being in Sancta Sanctorum' (vrij vertaald: vertoevend in het Heilige de Heiligen) bestaat – zoals aantal andere werken uit deze periode in deze expositie - uit goudkleurig gekraste patronen en lijnen in oliepastel op papier. **Met deze techniek** – vertelde Mirna ons achteraf - **probeer ik in de tekening ruimtelijkheid en een tactiele waarde te scheppen, die moet verleiden tot aanraken en vraagt om intimiteit.**

Wij waren – nog voor we de titel hadden gelezen - zeer onder de indruk van dit werk, omdat het bij ons spontaan 'mystieke', 'Oosterse', maar ook lyrische associaties oproept en ook wij hadden inderdaad spontaan de neiging de tekening te gaan betasten en te voelen, of het wel/niet een collage was met vilt/haar/textiel erin verwerkt. De tekening heeft ook een mate van abstractie, die de tekening juist raadselachtig maakt.

Mij persoonlijk deed de tekening spontaan sterk denken aan kerkelijke symboliek, mede door mijn interpretatie van de achtergrond van een mooi blauw 'glas-in-lood' kerkraam en de associaties met een vrouwenfiguur in een meditatieve houding en in het midden met een mystiek kapelletje als vervreemding ingetekend.

In onze tekening, zoals ook in aantal andere tekeningen hier, zie je – ik citeer Mirna **'vaak het beeld van een hoofd van een klein meisje met kroeshaar, balletjes en vlechten in het haar. Zij is weliswaar onsproten aan een kinderfoto van mezelf, maar fungeert niet als zelfportret. Ze is drager van een autobiografisch verhaal met een universele boodschap, die ik aan de kijker mee wil geven.**

'Meditatie' is een middel om dichterbij je innerlijke bron te komen die volgens mij in verbinding staat met het 'Collectieve Geheugen': we zijn allemaal met elkaar verbonden en tappen van een en dezelfde bron van wijsheid, gegevens en gebeurtenissen. Veelal beelden zonder duidelijke omgeving.'

Veel tekeningen uit deze periode van Mirna – zoals ook hier geexposeerd - en ik citeer opnieuw Mirna, omdat ik het niet beter kan verwoorden: **"zijn afspiegelingen van mijn levenslessen, dagdromen, herinneringen, woordspelingen en hersenspinsels. Transformatie en tijd zijn terugkerende thema's in het werk. Door elementen uit hun omgeving te halen en in een andere context te plaatsen, ontstaan er gestalten en voorwerpen die nog enigszins herkenbaar**

zijn voor de kijker, maar voorzien van een nieuwe context en vaak ook van een nieuwe huid”.

Wij vinden ook bij Mirna de combinatie van figuratief-abstract erg boeiend en een uitdaging voor haar verdere ontwikkeling.

Tot zover mijn (onze) bespiegeling bij de tekeningen van Mirna Limon.

Dit jaar hebben wij ook onze eerste tekeningen gekocht van Nicole Schulze.

Voor korte achtergrond van Nicole citeer ik weer uit diverse bronnen op internet en uit het achtste Tekencahier van het Drawing Centrum Diepenheim:

Nicole is een jonge Duitse kunstenaar, opgeleid aan de AKI – de Akademie voor beeldende Kunst en Vormgeving in Enschede (nu ArtEZ) - van 2002 tot 2006. Ze is een veelzijdig kunstenaar die zowel tekeningen als beelden maakt. Ze experimenteert voortdurend met allerlei materialen, waarbij ze een voorkeur heeft voor kwetsbare ambachtelijke werkwijzen zoals porselein en glas. Die broze aard van haar werk wordt gerelativeerd door haar fascinatie voor dood en verderf.

In Nicole's tekeningen – ik citeer nu uit een speech van Arno Kramer, die dit zeer helder als volgt weet te verwoorden – ***'speelt de mens voortdurend de hoofdrol, hoe klein soms ook in het beeldvlak geplaatst, je kunt zien dat de persoon uiteindelijk visueel dirigeert wat er plaatsvindt. De soms met een lijn getekende gezichten en personen zijn sensibel, helder, maar lijken op gespannen voet te staan met dat wat hen overkomt. Er zijn botsingen met vormen, structuren en abstractere vormen in felle kleuren. In het totale beeld heeft alles zijn plek op een evenwichtige manier gevonden. In het werk van Nicole Schulze spelen de gekozen Engelse titels ook een belangrijke rol. Paradoxaal genoeg verduidelijken ze het werk, maar laten ook veel open. Bovendien zijn ze niet van enige ironie en humor gespeend'***.

Nicole kenden wij al een aantal jaren van ontmoetingen op diverse exposities. Toch moesten wij aanvankelijk aan haar werk leren wennen. Het triggerde ons ergens wel, maar niet in positieve zin: Voor mij persoonlijk gaven de tekeningen te veel associaties met psychiatrische beelden. Kortom, negatieve indrukken, die je niet direct in je huiskamer of je kantoor aan de muur hangt om er dagelijks mee geconfronteerd te worden. Misschien hadden de tekeningen in mijn perceptie o.a. door de felle kleuren of de fluorescerende effecten onvoldoende balans tussen figuratief en abstract.....tot wij dit jaar in Diepenheim de expositie "Gezichten" bezochten en het kwartje bij ons beiden viel.

In deze expositie zagen we o.a. de tekeningen "Shadows of the soul" en "I wish you to sleep". Beide tekeningen in een blok van 9. Nu viel ons in het gehele blok duidelijk op, hoe gedeelten van de tekeningen steeds zeer minutieus uitgewerkt waren. Hoe talrijke potloodlijnen op bepaalde plekken volumes suggereren, die op een andere plek, door bijvoorbeeld de toepassing van een bijna fluorescerende kleur, weer als

heel plat wordt verwerkt. Kortom, ons sprak nu de precisie heel erg aan. Ook het thema van destructie (dood en verderf) werd door ons niet duidelijk meer gevoeld of ervaren. De teksten in combinatie met de beelden roepen nog steeds veel vragen op en maken de tekeningen daardoor iedere dag opnieuw spannend en gelukkig nog steeds niet voldoende begrijpelijk. De boodschap van intellectuele vrijheid, de vrijheid van denken en handelen, de rust daardoor, die deze tekeningen mijns inziens uitstralen, spreekt mij erg aan. De tekeningen zijn in onze beleving erg krachtig, indringend, maar tegelijk toch vriendelijk, humoristisch/ironisch en elegant/fijnzinnig. Het zijn harmonische composities van figuratief – abstract. Haar collectie van de afgelopen vijf overziend, is het – vinden wij – toch moeilijk om nu al één bepaalde stijl van Nicole er uit te halen. Het in alle vrijheid blijven experimenteren is daarom erg belangrijk voor haar verdere ontwikkeling als kunstenaar. Ook Nicole willen wij graag in de tijdlijn blijven volgen. Ook de sculpturen, die wij onlangs in de Grote Kerk in Veere tijdens de expositie '12 Plaatsbepalingen' hebben gezien, vinden wij heel boeiend en prachtig uitgewerkt binnen de context van dood en verderf.

Tot zover mijn (onze) bespiegeling bij de tekeningen van Nicole Schulze.

Tot slot: *Human Chain* luidt de titel van deze tekeningen-expositie van de kunstenaars Arno Kramer, Mirna Limon, Nicole Schulze. Het gedicht *Human Chain* van de Ierse dichter en Nobelprijswinnaar Seamus Heaney eindigt – volgens de uitnodiging voor deze expositie - met de woorden:

***A letting go which will not come again.
Or it will, once. And for all.***

Zoals bij meerdere gedichten van Heaney kun je – heb ik uit aantal recensies gelezen - deze regels niet letterlijk interpreteren. Hij is de dichter die over de intiemste en kleinste dingen in heldere, maar soms ook complexe duidingen en zinnen iets volkomen origineels kan schrijven. Ik onderschrijf volledig, dat het werk van de gepresenteerde kunstenaars hiermee best veel 'verwantschap' toont, maar 'The proof is in the pudding', zou ik U tot slot willen zeggen.

Voor deze expositie hangt van iedere kunstenaars onder meer een wand van vloer tot plafond volledig vol, als een tekeningeninstallatie. De tekeningen kunnen zo als een dagboek bekeken worden en in de herhalingen wordt de rijkdom van de vele varianten nog eens extra onderstreept in een dergelijke presentatie. De hoeveelheid kan hierdoor misschien ook als een **confrontatie** overkomen.

Ik wil dan nu graag hierbij de expositie openen en Arno, Mirna en Nicole zeer veel succes toewensen en de galeriehouders Frey en Frank extra bedanken voor hun inzet voor deze prachtige presentatie van tekeningen en U - kunstvrienden en bezoekers van de galerie - veel kijkgenot toewensen. Ik dank u voor uw aandacht.

Den Haag, 8 september 2012

Arnoud en Jeanne Braat (verzamelaars)